

ARCHITEKTURA, WYSTRÓJ I SYMBOLIKA KLASZTORÓW KAPUCYŃSKICH NA PRZYKŁADZIE KLASZTORU KROŚNIĘŃSKIEGO

Zakon Braci Mniejszych Kapucynów powstał po 1525 roku w wyniku reformy, której inicjatorem był o. Matteo da Bascio. Ostateczne zatwierdzenie nowej wspólnoty franciszkańskiej z własnym generałem (wcześniej przełożony Zakonu nosił miano wikariusza i był zależny od generała minorytów) miało miejsce w 1619 roku, a dokonał jej papież Pawła V¹. Niemal od początku swego istnienia kapucyni wykształcili pewien zauważalny styl w sztuce, charakterystyczny dla wznoszonych przezeń klasztorów, w których konkretnym zasadom podlegała nie tylko sama architektura kościoła i klasztoru, ale i wyposażenie wnętrza, malarstwo, rzeźba czy rzemiosło artystyczne.

Kapucyni szczególną wagę przykładali do ścisłego przestrzegania ubóstwa i ascezy, ale i szeroko zakrojonej pracy duszpastersko-kaznodziejskiej. By uniknąć przepychu kłócącego się z Regułą franciszkańską, w konstytucjach zakonnych² zawarte zostały wytyczne dotyczące wznoszonych budynków klasztornych i kościołów.

---

¹ J. Marecki, *Zakony w Polsce*, Kraków 2000, s. 45-46; B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa 1998, s. 66-67; R. Prejs, *Kapucyni*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000, s. 732-740.

² Pierwsze ustawy opracowane w 1529 roku to *Constituzioni delli Frati detti della vita eremitica*. Konstytucje w pełnym brzmieniu, tzw. *Konstytucje eufemiańskie* zredagowane zostały w 1535 roku. Pierwotne konstytucje ulegały kilkakrotnym zmianom. Nie zmieniając ogólnego wydźwięku uzupełniano pewne nieścisłości. Przyjęte zostały ostatecznie w 1575 roku. W 1643 roku przyjęto poprawioną wersję konstytucji – *Constituzioni de Frati Minori Capuccini di san Francesco*. W Polsce, obowiązujące stały się *Konstytucje Braci Mniejszych Serafickiego Ojca Franciszka świętego Kapucynów, aprobowane i potwierdzone od Urbana VIII papieża. Z włoskiego na polski język wytłumaczone*, Kraków 1733 (obowiązujące do 1908 roku) oraz późniejsze *Konstytucje Braci Mniejszych Św. Franciszka zatwierdzone przez papieża Piusa X*, Rzeszów 1911.

Konstytucje zdecydowanie zabraniały braciom przejmowania na własność konwentów po innych wspólnotach, gdyby budynki takie były najczęściej sprzeczne z duchem ubóstwa franciszkańskiego. Jednak o wiele groźniejsze dla uchybienia ubóstwu były zapędy i ambicje fundatorów nowych świątyń i klasztorów, które częstokroć nie szły w parze z przepisami zakonnymi. Konstytucje podkreślały z całą stanowczością, iż braciom nie tylko nie godzi się przyczynić do takich fundacji, ale i nawet godzić się na ich realizację³. Nowe fundacje i wznoszenie klasztorów kapucyńskich nigdy nie zależało od jednej osoby. Wspomniane Konstytucje przewidywały wybór kilku braci (najczęściej były to cztery osoby), którzy wspólnie mieli nadzorować wznoszenie i uposażenie nowej świątyni⁴. Oni także zobowiązani byli do zatwierdzenia miejsca pod budowę klasztoru. Podstawą dla wytyczenia planów był oczywiście tekst Konstytucji. Istotnym i pomocnym źródłem stało się także dzieło Antoniego z Pordenone – kapucyna, który w 1628 roku, stworzył *Libri tre ne quali si scuopre in quanti modi si puo edificare un monastero sia la chiesa [...] conforme all'uso della nostra religione*. Praca ta zawierała 96 planów różnych kapucyńskich klasztorów, które można było dowolnie powielać w czasie wznoszenia nowych fundacji⁵.

Kościół kapucyński budowano zwykle na uboczu, ale w bliskim sąsiedztwie miast. Konstytucje są w tym zakresie bardzo precyzyjne. Starając się zapewnić wiernym możliwość kontaktu z klasztorem i braćmi, ale równocześnie dbając o spokój i kontemplację braci, klasztory miały być wznoszone w odległości około 900 metrów od skupisk mieszkalnych⁶.

³ Konstytucje Braci Mniejszych Serafickiego Ojca Franciszka świętego Kapucynów, aprobowane i potwierdzone od Urbana VIII papieża. Z włoskiego na polski język wytłumaczone, Kraków 1733, s. 40-41; J. Marecki, *Architektura i wystrój klasztorów kapucyńskich*, [w:] *Zakon Braci Mniejszych Kapucynów na Dolnym Śląsku i we Wrocławiu*, Wrocław 1996, s. 28-29; M. Topińska, *Budownictwo kapucynów w Polsce w świetle konstytucji i tradycji zakonu*. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, R. 19:1974, z. 3, s. 196; G. Fre, *Architettura cappuccine in Emilia e in Romagna*, [w:] *I Cappuccini in Emilia-Romagna Storia di una presenza*, red. G. Pozzi, P. Prodi, Bologna 2002, s. 353-354.

⁴ *Konstytucje...*, s. 43.

⁵ B. Krasucka, *Sztuka kapucyńska*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000, s. 741.

⁶ *Ażeby zaś świeccy mogli mieć z nas usługę jaką w rzeczach duchowych, a my z nich w rzeczach doczesnych, postanawiamy aby miejsca nasze nie były daleko przyjmowane*

Klasztory były najczęściej zwartymi kompleksami budynków, w których sam kościół stanowił część zabudowań klasztorowych i ogrodu. Budując go, bracia – jak wspomniano – kierowali się wyznaczonymi wzorcami. Badając plany klasztorów kapucyńskich z XVI i XVII wieku można dojść do wniosku, iż wykształciły się dwa główne wzorce: klasztor w Camerino oraz klasztor *Santa Maria della Concezione* w Rzymie.

Pierwszy – klasztor w Camerino – został wzniesiony w 1 połowie XVI wieku. Typ architektoniczny, który reprezentuje nazwany został *piccolo modello*. Odpowiadał on zasadom surowej ascezy i franciszkańskiego ubóstwa. Nie był jednak dostatecznie dobrze przystosowany do działalności duszpasterskiej. Swoimi założeniami bliższy był zabudowaniom eremickim niż klasztorom mendykanckim. Do kompleksu zabudowań włączona była świątynia zbudowana na planie prostokąta, zaś wszystkie pomieszczenia klasztorne rozlokowane były wokół wewnętrznego dziedzińca⁷.

Santa Maria della Concezione w Rzymie jest świątynią miejską. Do jednonawowego typu kościoła z Camerino dodano boczne kaplice, komunikujące się ze sobą poprzez przejścia. Dało to w rezultacie rodzaj pozornych naw bocznych⁸. Świątynia jest znacznie większa i wyższa. Otaczają ją zakrystie i inne niewielkie pomieszczenia, które wykorzystywano jako oratoria, kaplice lub składziki.

Pod koniec XVI wieku zaczęto łączyć ze sobą powyższe założenia, co dało w rezultacie najczęściej stosowany wzorzec dla nowo budowanych klasztorów. Kościoły kapucyńskie zgodnie z duchem Reguły i wytycznymi Konstytucji, miały być *proste, godne i czyste*, [...] *dostosowane do wykonywania czynności liturgicznych* [...] *wszystko co służy kultowi ma być piękne i dostosowane do przepisów liturgicznych, tak jednak aby nie uchybiało ubóstwu i prostocie*. Wznoszone kościoły były więc niewielkich rozmiarów, bliższych wiejskim kościołom parafialnym niż świątyniom klasztorowym wspólnot monastycznych czy nawet minorytów. Powierzchnia kościoła wynosiła najczęściej około 300 metrów kwadratowych, a więc można było w niej pomieścić co

---

od miast, miasteczek i wsiów, ani też nazbyt blisko [...] odległe będą na maleńką milę [...] która rozumieć się może za pół ćwierć mili. Zob. Konstytucje..., s. 40.

⁷ J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 26; A. Giacomelli, *Problemi economici, questua e impegno sociale*, [w:] *I Cappuccini...*, s. 216.

⁸ J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 26-27.

najwyżej 450 wiernych⁹. Niewielkie rozmiary świątyń zgodne były ze wspomnianymi wytycznymi zawartymi w Konstytucjach, które podkreślały równocześnie, iż kościoły kapucyńskie nie powinny być wykorzystywane do głoszenia kazań¹⁰. Także nabożeństwa celebrowane przez kapucynów, oszczędne w zewnętrzne formy i „teatralność”, nie wymagały olbrzymich pomieszczeń¹¹.

Wznoszono więc kościoły na planie podłużnym, jednonawowe, o dwu lub trzech przęsłach. Prezbiterium zakończone prostą ścianą, przedłużone było o chór zakonny, zaś po obu jego stronach budowano zakrystie (przechodzące niekiedy na wysokości I piętra w oratoria, karcery) lub kaplice. Chór zakonny z prezbiterium łączyły najczęściej dwa przejścia (na ziemiach polskich nazywane okułarami) znajdujące się po obu stronach ołtarza głównego, nad którymi umieszczano dwa okna również łączące chór z kościołem. Były one zatuszowane i wkomponowane od strony kościoła w obręb ołtarza głównego. Piątym otworem był niewielki przeszklony prześwit w ścianie ołtarzowej pozwalający zakonnikom znajdującym się w chórze obserwować to, co w czasie liturgii działo się bezpośrednio na mensie ołtarzowej.

Nawa główna była nieco szersza niż prezbiterium. Po jej obu stronach często sytuowano szereg kaplic (najczęściej dwie lub trzy po obu stronach, w zależności od ilości przęseł nawy głównej). Połączone były pomiędzy sobą niezbyt szerokimi przejściami co w rezultacie dawało wrażenie naw bocznych. W każdej kaplicy znajdował się ołtarz obramowany dwoma lub trzema gradusami. Były to więc miejsca sprzyjające propagowanej przez kapucynów indywidualnej medytacji i modlitwie. Niekiedy ciąg kaplic redukowany był do szeregu wnęk lub nisz w nawie głównej, w których to niszach sytuowano ołtarze¹².

⁹ T. Chrzanowski, *Kapucyni a sztuka*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Krakowie. 1695-1995. Księga pamiątkowa*, red. J. Marecki, Kraków 1997, s. 128-129; M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 196-197; W. Hummerich, *Kapuzinerarchitektur in den rheinischen Ordensprovinzen*, Mainz 1987, passim.

¹⁰ Kapucyni byli, obok jezuitów, najbardziej zaangażowanymi propagatorami reform soboru trydenckiego. Jednak ich praca skupiała się głównie na głoszeniu misji, rekolekcji i innych formach duszpasterskich prowadzonych zwykle poza obrębem samego klasztoru. Por. M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 197; P. Gerlach, *De architectuur der Capucijnen*. „Franciscaans Leven”, R. 38:1955, z. 3, s. 74.

¹¹ *Konstytucje...*, s. 41.

¹² B. Krasucka, *Sztuka kapucyńska...*, s. 741; J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 30-31; M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 199-200.

Świątynie posiadały otwarte wiązania dachowe, z widoczną więźbą lub sklepienie kolebkowe z lunetami. Okna umieszczone w lunetach dostarczały do wnętrza potrzebne światło. Kaplice nie posiadały najczęściej okien, tym samym pograżone były w sprzyjającym kontemplacji półmroku.

Fasada kościoła była zwykle trzyosiowa, jedno lub dwukondygnacyjna, bez wieży, z prostymi, pozbawionymi ozdób splotami wolutowymi. W przyczółku widniało zazwyczaj „Oko Opatrzności”. Jedyną dekorację stanowiły pilastry w porządku toskańskim lub doryckim. W sporadycznych przypadkach dekorację wzbogacano o przedstawienie malarskie św. Franciszka z Asyżu. Fasady te wzorowane na pierwowzorze rzymskim, stały się charakterystyczne dla polskich kościołów kapucyńskich¹³.

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione cechy architektury kapucyńskiej, należy zauważyć, iż mimo wielu podobieństw wyodrębnić można trzy typy architektoniczne, różniące się między sobą kilkoma szczegółami. Pierwszy to typ włoski – najbardziej popularny na ziemiach polskich. Typ ten charakteryzuje się szeregiem małych kaplic wzdłuż nawy. Wiązało się to z faktem sprowadzenia do Polski kapucynów z Włoch. Poza tym polskie klasztory (komisariat polski) należały przez 56 lat (1681-1738) pod zarząd włoskich prowincji kapucynów¹⁴.

Drugi typ – niderlandzki – posiada transept, w którym umieszczono ołtarze. Wreszcie typ tyrolsko-bawarski posiada wydzieloną pojedynczą kaplicę przy nawie głównej i boczne ołtarze ustawione po prawej i lewej stronie tęczy¹⁵.

Bez względu na typ architektoniczny kościoła, jego wystrój pozostawał zawsze bardzo zbliżony. Na kształt ołtarza głównego miało przede wszystkim wpływ ukształtowanie ściany dzielącej prezbiterium od chóru zakonnego. Każdy ołtarz obejmował wkomponowane w swój obręb lub usytuowane po bokach dwa przejścia pomiędzy kościołem i chórem

¹³ A. Miłobędzki, *Zarys dziejów architektury w Polsce*, Warszawa 1963, s. 165; J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 30-31.

¹⁴ G. Bartoszewski, *Przybycie kapucynów do Polski oraz terytorialny i personalny rozwój zakonu w latach 1681-1810*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Polsce. 1681-1981* (Materiały z Sympozjum w Zakroczymiu 27-29 października 1981), Zakroczym-Warszawa-Kraków 1987, s. 65-75.

¹⁵ M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 192; P. Gerlach, *De architectuur...*, z. 4, s. 119; B. Krasucka, *Sztuka kapucyńska...*, s. 741; G. Fre, *Architettura cappuccine...*, s. 355.

oraz usytuowane nad nimi okna. Ponadto zawsze odnaleźć można wspomniane wcześniej okienko komunikujące chór z mensą ołtarzową. Cztery pierwsze otwory były częstokroć zakrywane od strony kościoła, na przykład, obrazami, co dawało specyficzny układ ołtarzy – jeden obraz w centralnej części oraz dwa (często przedstawiające św. Franciszka i św. Klarę) lub cztery po bokach¹⁶. Zarówno ołtarze jak i pozostałe części wyposażenia świątyni wykonywano z pokostowanego lub polituowanego drewna dębowego w tzw. odcieniu słonecznym¹⁷. Warto też zauważyć pewien szczegół. Na ambonach w kościołach kapucyńskich umieszczane były rzeźbiarskie, przestrzenne wyobrażenia ręki w habicie, trzymającej krzyż. Forma ta wydaje się być zupełnie zrozumiała, gdy weźmiemy pod uwagę kaznodziejską misję jaką zakon podejmował od początku swojego istnienia¹⁸.

Warto dodać, że pod klasztorem budowano krypty, w których grzebano zmarłych fundatorów i znaczniejszych dobrodziejów; w oddzielnych zaś zakonników. Pomieszczenia pod kuchnią i budynkami gospodarczymi służyły do gromadzenia ziemiopłodów.

Przepisy zakonne wytyczały zasady budowania nie tylko kościołów ale i całych klasztorów. Zakonnicy według Konstytucji *życie winni prowadzić w domach ubogich i skromnych [...] przy wyborze miejsca pod nowy dom należało uwzględnić [...] życie w ubóstwie dobro duchowe braci [...] mieszkanie należało tak urządzać aby dla nikogo a zwłaszcza dla ludzi niższego stanu nie wyglądały na nieprzystępne, jednakże domy winny być odpowiednie do potrzeb i działalności braterskiej wspólnoty, do modlitwy i pracy*. Dalej Konstytucje mówią o ścisłych przepisach dotyczących wymiarów cel i ich urządzenia¹⁹.

Przyglądając się planom klasztorów kapucyńskich trudno nie odnieść wrażenia, że jest to niemal ta sama budowla, modyfikowana jedynie

¹⁶Są to obrazy znajdujące się obok ołtarza – np. Kraków, Nowe Miasto lub wchodzące w obręb ołtarza – np. Warszawa, Lubartów, Drohobycz.

¹⁷J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 31.

¹⁸A. Bartczakowa, *Kościół Kapucynów*, Warszawa 1982, s. 25, 48; M. Budzianek, *Kapucyni w Lublinie dzieje klasztoru w latach 1721-1864*, Warszawa Lublin 1996, s. 63-64, 70-71; M. Czuba, *Kościół i klasztor oo. Kapucynów w Krośnie*, „Biblioteka krośnieńska”, z. 11, Krosno 1996, s. 24-26; J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 31-32; Tęż, *Kościół i klasztor kapucynów w Krakowie*, Kraków 1995, s. 47-50; M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 202-203; B. Nadolski, *Ambona. Historia, znaczenie, symbolika*, Kraków 2008, s. 23-28.

¹⁹*Konstytucje...*, s. 43.

w szczegółach lub rozmiarach, albo stanowiąca lustrzane odbicie pierwowzoru. Plan klasztoru zamykał się w obrębie czworoboku. Wokół wewnętrznego wirydarza – nazywanego w tradycji kapucyńskiej kwadratem – rozmieszczone są dwukondygnacyjne skrzydła. Wspomniany wirydarz miał szczególną funkcję w układzie architektonicznym kompleksu zakonnego. Kwadrat to symbol harmonii i uporządkowania ale także świata doczesnego poprzez odniesienie do czterech żywiołów, czterech stron świata itd. W połączeniu z wpisanym weń krzyżem (zwykle w wirydarzu wyznaczał go układ ścieżek lub klombów) człowieka ukierunkowanego na mistyczkę, który poprzez stworzenie chce doświadczyć bliskości ze Stwórcą. Nie bez znaczenia były sadzone w wirydarzach rośliny. Każda z nich miała oprócz, funkcji dekoracyjnej, także znaczenie praktyczne (często były to zioła wykorzystywane w kuchni lub infirmerii) oraz symboliczne. Najwięcej roślin odnosiło się znaczeniowo do Matki Bożej. Wydaje się to naturalne także z powodu mocno ugruntowanej i propagowanej w zakonie kapucyńskim pobożności maryjnej. Sadzono zatem róże (symbol Maryi Dziewiczej Matki Boga), fiołki (znak Maryi Pokornej), lilie (Maria Czysta i Nieskalana). Zaznaczyć należy, że część roślin zyskiwała sobie z czasem potoczne nazwy, podkreślające ową maryjną symbolikę, np. „Paproć Maryi” lub „Wawrzynek Naszej Pani”. Zioła sugerowały natomiast Maryję Pośredniczkę. Tak jak dzięki zastosowaniu ziół człowiek może dojść do zdrowia, tak dzięki wstawiennictwu i opiece Maryi grzesznik może oczyścić i „odnowić” swoją duszę, wracając na drogę prowadzącą do Boga. Nie bez znaczenia była sama forma wirydarzu – ogrodu zamkniętego – popularnego od wieków średnich symbolu Maryi Dziewicy Niepokalanie Poczętej. W układzie i semiologii wirydarza odnaleźć można także treści pasyjne. Najbardziej rzucający się w oczy motyw to, wspomniany już wyżej krzyż, którego zarys tworzył np. układ ścieżek. Do Drzewa Rajskiego, Drzewa Jesego, ale i Drzewa Krzyża odnosiło się także sadzone pośrodku wirydarza drzewo. Odniesienie Pasyjne mogły mieć także mniejsze rośliny takie jak czerwona róża lub mak. Warto wspomnieć także o uprawianych w wirydarzach roślinach, które uważano za Biblijne – a więc takie które miały rosnąć w Raju²⁰. Trzeba zaznaczyć,

²⁰ M. K r e n z, *Średniowieczna symbolika wirydarzy klasztornych*, Kraków 2005, passim; L. M a j d e c k i, *Historia Ogródów*, Warszawa 1981, s. 62-63; M. C h a r a g e a t, *Sztuka Ogródów*, Warszawa 1978, s. 85; M. S z a f r a ń s k a, *Wirydarz* –

że tradycja zakładania „symbolicznych” ogrodów w zakonach reguły franciszkańskich sięga wieków średnich. Na przykład w „Księdze o górze najświętszej modlitwy” jest opis ogrodu klasztornego założonego na planie otoczonego murami kwadratu, co miało symbolizować prawdę. W ciągu murów miało być siedem wież – Dary Ducha Świętego. Do środka wchodziło się przez bramę – symbol sumienia. Strzegł jej jednak pies oznaczający rozum, który miał być przeszkodą dla ducha²¹.

Centralną część zespołu klasztornego stanowił kościół, przy którym z prawej lub lewej strony wznoszone były budynki klasztorne. Z chóru zakonnego prowadził prosty korytarz wprost do refektarza, który w klasztorach kapucyńskich pełnił także funkcję kapitułarza i sali rekreacyjnej. Obok refektarza znajdowała się kuchnia i spiżarnia (kredens; szafarnia). Tam też lokowana była furta, rozmównica i pokoje dla gości. Na parterze umieszczano zwykle westiarnię i niekiedy pracownię, bibliotekę lub magazyny, niekiedy pomieszczenia dla chorych (infirmię). Piętro zajmowały: cela prowincjała (w której mieszkał na stałe lub w okresie wizytacji; tam też lokowano znamienitszych gości spośród osób duchownych zatrzymujących się w klasztorze), gwarchiana (niekiedy obszerniejsza od innych pomieszczeń) i zakonników. Na piętrze umieszczano także oratorium, którego okno wychodziło do prezbiterium kościoła oraz karcer. W każdym klasztorze znajdowała się – zgodnie z zasadami Konstytucji – biblioteka i archiwum. Pomieszczenia przeznaczone na zbiory biblioteczne usytuowane były zwykle nad chórem zakonnym lub w pomieszczeniu obok tegoż chóru, zaś opieka nad nimi powierzano jednemu z kapłanów²².

Warto też wspomnieć o bardzo precyzyjnych i rygorystycznych przepisach dotyczących samych pomieszczeń mieszkalnych. Konstytucje podawały, iż cele zakonne mają być *małe, podle, ubogie, wzgardzone*

słowo, forma, treść, „Teki Komisji Urbanistyki i Architektury”, t. 27, Kraków 1995, s. 121-133; J. Bogdanowski, *Polskie ogrody ozdobne*, Warszawa 2000, s. 34; J. Hani, *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków 1998, s. 28; K. Hodor, *Ogrody klasztorne i ich rola w kształtowaniu tkanki urbanistycznej miasta Krakowa*, [w:] *Historyczne i współczesne ogrody w krajobrazie miasta*, red. A. Mitkowska, K. Hodor, K. Łakomy, Kraków 2012, s. 57-64; D. Lichaczow, *Poezja ogrodów. O semantyce stylów ogrodowo-parkowych*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 40.

²¹ *Antologia Mistyków franciszkańskich*, red. S. Kafel, t. 3, Warszawa 1987, s. 11-12.

²² J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 30; B. Krasucka, *Sztuka kapucyńska...*, s. 741-742; M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 204-209; Zob. też *Konstytucje...*, s. 41.

*i niskie; aby każda rzecz opowiadała pokorę, ubóstwo i wzgardę świata*²³. Cele, z wyjątkiem pokoi gościnnych, infirmerii, refektarza oraz mieszkań gwardiana i furtiana, były nie ogrzewane, co w warunkach polskich mogło być mocno uciążliwe²⁴. Interesujący jest fakt, że nawet wymiary pomieszczeń mieszkalnych nie były dziełem przypadku, a ich wielkość dokładnie precyzowały przepisy. I tak, każda cela była sytuowana na planie kwadratu o boku 2, 20 m, zaś jej wysokość wynosiła 2,40 m. Drzwi miały mierzyć 1,70 m x 0,60 m, a okna 0,65 x 0,36 m – a więc były to okna bardzo małe, wpuszczające niewiele światła do wnętrza²⁵.

Cały kompleks klasztorny otaczał wysoki mur, zaś wokół budynków rozmieszczony był ogród warzywny i sad z altanami i ławkami. Przed kościołem usytuowany był plac kościelny – czyli tzw. cmentarz, na którym częstokroć ustawiano krzyż fundacyjny²⁶.

O polskiej architekturze kapucyńskiej mówić można od 1681 roku, kiedy to za sprawą i staraniem Jana III Sobieskiego zakonnicy przybyli do Polski. Pierwsze klasztory na ziemiach polskich powstały w Warszawie i Krakowie. Przybyli z Włoch zakonnicy toskańscy, przynieśli z sobą tradycje wznoszenia klasztorów i kościołów wzorowanych na, wspomnianym wcześniej, macierzystym kościele *Santa Maria della Concezione* w Rzymie²⁷. Przejęcie wzorów świątyni rzymskiej było uzasadnione i zgodne z prawodawstwem zakonnym mówiącym o zakładaniu nowych fundacji²⁸.

Pierwsza – warszawska fundacja (1683-1694) nie była jednak typowym założeniem kapucyńskim. Problemy związane z mecenatem królewskim przy wznoszeniu kościoła wiązały się z niezrozumieniem fundatora dla idei ubóstwa. w rezultacie kościół jest większych rozmiarów, z liczniejszymi kaplicami bocznymi oraz o bardziej wykwintnym wystrój wnętrza. Między innymi zastosowano tu pilastry korynckie²⁹.

²³ *Konstytucje...*, s. 43.

²⁴ P. Gerlach, *De architectuur...*, z. 2, s. 52.

²⁵ *Konstytucje...*, s. 43.

²⁶ J. Marecki, *Architektura i wystrój...*, s. 33-35.

²⁷ W. Hermanowicz, *Monografia architektury kościoła oo. kapucynów p.w. Św. Piotra i Pawła w Lublinie*, „Rocznik Humanistyczny”, R. 18:1970, z. 5, s. 45-46.

²⁸ *Konstytucje...*, s. 40-41, 43-44.

²⁹ A. Bartczakowa, *Kościół Kapucynów...*, passim; B. Krasucka, *Sztuka kapucyńska...*, s. 742; M. Sobieraj, *Fundatorzy kapucyńskich klasztorów w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Trzysta lat...*, s. 83.

Drugim (1696-1700) i tym razem już typowym konwentem kapucyńskim był klasztor i kościół p.w. Zwiastowania NMP w Krakowie. Fundatorami krakowskich kapucynów była początkowo lokalna magnateria, a szczególnie Wojciech Dembiński. Dodać tu należy, że po monarszej fundacji w Warszawie, kolejne 29 klasztorów powstało z inicjatywy magnatów³⁰.

Klasztor i kościół krakowski, także wzorowany na rzymskim *Santa Maria della Concezione*, stał się wzorem dla późniejszych konwentów kapucyńskich wznoszonych na ziemiach polskich. Kościół wybudowany w stylu baroku tokańskiego spełniał wszystkie warunki budownictwa kapucyńskiego, regulowane przez Konstytucje i zasady wypływające z zakonnej tradycji³¹. Zachowane w świątyni zostały nie tylko proporcje architektoniczne, czy wystrój wnętrza, opierający się na wyposażeniu z drewna dębowego, ale nawet zachowana została kolorystyka wnętrza. Świątynie kapucyńskie były pozbawione polichromii, zaś ściany malowano na kolor biały. Niekiedy stosowano także brąz. Stwarzało to nie tylko bardzo estetyczne wrażenie, ale i nie ujmowało zasadom ubóstwa. Barwy takie nawiązywały do kolorystyki habitu³². Przypomnieć należy w tym miejscu, że związek pomiędzy architekturą a strojem zakonnym nie jest bezpodstawny. Konstytucje podając ściśle wymiary celi zakonnej, niemal w jednym zdaniu, *per analogiam* przechodzi do sposobu szycia habitów³³.

Barwa brunatna lub brązowa jest kolorem codzienności, życia doczesnego, prochu ziemi oraz pokuty. W starożytności był to kolor żałobny, zwłaszcza gdy zmarłym był człowiek młody lub dziecko. W tradycji kapucyńskiej uważany jest za symbol ubóstwa i wyrzeczenia się świata. W konstytucji zaznaczono jednak wyraźnie, że habit ma być koloru kasztanowego³⁴. Podobnie w wystroju świątyń kapucyńskich najczęściej używa się „ciepłego” brązu. Zastosowanie takiej właśnie kolorystyki bardzo precyzyjnie ukazuje duchowość kapucyńską. Z jednej strony zachowanie ubóstwa i pokora, którą doskonale ukazuje barwa brązowa stroju oraz surowe nie złożone ołtarze w kapucyńskich świątyniach; z drugiej jednak ciepły odcień brązu sugeruje franciszkańską

³⁰ M. S o b i e r a j, *Fundatorzy kapucyńskich...*, s. 83-84.

³¹ J. M a r e c k i, *Kościół i klasztor kapucynów...*, s. 8-9.

³² T. C h r z a n o w s k i, *Kapucyni a sztuka...*, s. 129.

³³ *Konstytucje...*, s. 43.

³⁴ Tamże, s. 72.

radość i pogodę ducha³⁵. Innym elementem wiążącym symbolikę bryły kościoła i habitu jest znak krzyża. Święty Bonawentura uważał, że kształt habitu nawiązujący formą do krzyża (taki kształt daje habit gdy ma rozłożone ramiona i kaptur) jest zewnętrznym znakiem wewnętrznej „pieczęci krzyża” i ukierunkowania na kontemplację Ukrzyżowanego. Podobnie w bryłę kościoła można wpisać postać Chrystusa na krzyżu³⁶. Przy spojrzeniu na plan kościoła zobaczyć można następujący układ – prezbiterium to głowa Chrystusa, nawa to korpus Ciała, transept (lub boczne kaplice w miejsce transeptu) to rozkrzyżowane ramiona. W takim układzie ołtarz zwykle znajduje się w miejscu serca wpisanej w plan postaci. Postać Ukrzyżowanego można wpisać także w pionowy przekrój kościoła. Wówczas rozłożone ramiona stojącej postaci wpisane zostają w nawy boczne (lub kaplice). W jednym i drugim układzie wpisane w bryłę świątyni ciało Chrystusa ukrzyżowanego wskazuje nie tylko na średniowieczną tradycję symboliki kościoła ale i na chrystologiczny i pasyjny aspekt duchowości franciszkańskiej – a więc i kapucyńskiej³⁷.

Jak wspomniano, kolejne fundacje wznoszone od początku XVIII wieku wzorowały się na klasztorze krakowskim. Dla zobrazowania tej tezy wystarczy porównać plany kilku kolejnych klasztorów – lwowskiego (1708 r.), lublińskiego (1723 r.), lubartowskiego (1737 r.) czy rozwadowskiego (1740 r.)³⁸. Także wystrój wnętrz poszczególnych świątyń nawiązuje bardzo wyraźnie do pierwowzoru, choć tutaj można odnaleźć pewne odstępstwa. Ołtarze i wyposażenie kościołów z surowego drewna i omówiony wyżej układ ołtarza głównego jest właściwie regułą.

³⁵ R. G r o s s, *Dlaczego czerwień jest barwą miłości*, Warszawa 1990, s. 187-192.

³⁶ Symbolika architektury sakralnej jest bardzo rozbudowana. Istotny jest tu zarówno rodzaj świątyni jak i czas jej powstania. W każdym przypadku analiza symboliczna może być prowadzona wielowymiarowo. W tym miejscu ukazany zostaje jedynie jeden jej aspekt wskazujący na korelację symboliczną stroju zakonnego i bryły świątyni.

³⁷ L. R o t t e r, *Habit franciszkański na przykładzie wybranych wspólnot męskich i żeńskich*, „Zeszyty sądecko-spiskie”, t. 4:2009, s. 66-73; G. M. C o l o m b a s, *Abito religioso. L'abito monastico*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, red. G. P e l l i c c i a, G. R o c c a, t. 1, Roma 1974, k. 56; *L'abito religioso*, Roma 1977, s. 152-153; J. H a n i, *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków 1998, s. 55-61.

³⁸ M. S o b i e r a j, *Fundatorzy kapucyńskich...*, s. 83-89; M. T o p i ń s k a, *Budownictwo kapucynów...*, s. 210; A. A. J a s t r z ę b s k i, F. J. D u c h n i e w s k i, *Część historyczna*, [w:] *Katalog polskich prowincji ojców kapucynów*, Rzym-Warszawa 1979, s. 39-83.

W kilku przypadkach zakłócona jednak została kolorystyka wnętrza, poprzez wprowadzenie w miejsce białych ścian – polichromii, jak to miało miejsce na przykład w kościele krośnieńskim.

Do Krosna kapucynów sprowadził w 1753 roku wojewoda krakowski hetman koronny Jan Klemens Branicki³⁹, choć istotą rolę odegrał także rejtan sanocki Aleksander Jaworski – przekazując na rzecz zakonu 170.000 zł z zastrzeżeniem, by kwota ta przeznaczona została na wzniesienie klasztoru i kościoła w Krośnie⁴⁰. Była to jedna z najpóźniejszych fundacji kapucynów na ziemiach polskich. Początkowo kapucyni osiedleni zostali przy nieistniejącym dziś kościele św. Jakuba, jednak już w dwa lata później rozpoczęły się prace nad wzniesieniem klasztoru i kościoła. Pierwsze zabudowania klasztorne powstały, prawdopodobnie, w latach 1755-1770. Budowę samej świątyni rozpoczęto z 1771, zaś konsekracja miała miejsce dopiero w 1811 roku.

Inicjatorem, a bardziej chyba architektem, nadzorcą prac i w rezultacie kustoszem kościoła był przybyły do Krosna w 1770 roku o. Innocenty Barth. Prowadzenie prac budowlanych przez kapucyna miało zasadnicze znaczenie dla wznoszonego obiektu. Dzięki temu budowla miała nie odbiegać od wzorców architektonicznych konwentów kapucyńskich. Budowa trwała jednak bardzo długo i była przerywana wielokrotnie ze względu na sytuację polityczną⁴¹. W rezultacie prace architektoniczne skończono dopiero w 1781 roku, co nie oznaczało zakończenia prac w ogóle. Wykończenie wnętrza miało trwać jeszcze 30 lat⁴².

Trwające przez ponad 56 lat prace nie mogły pozostawić jednolitego w charakterze obiektu, i choć czuwanie nad budową samych kapucynów – zwłaszcza o. Bartha, a potem o. Józefa Krzysiaka – było niezaprzeczalne, to jednak przemiany stylowe spowodowały, iż kościoł krośnieńskich kapucynów różni się w kilku szczegółach od innych założeń kapucyńskich w Polsce.

³⁹ M. O k o ń, *Krosno*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002, s. 1319.

⁴⁰ M. C z u b a, *Kościół i klasztor...*, s. 6-7; W. S a r n a, *Kościół i klasztor reguły św. Franciszka na ziemiach polskich*, z. 1, Kraków 1891, s. 303.

⁴¹ Na przykład w 1771 r. – najazd wojsk rosyjskich, 1772 r. – 1 rozbiór Polski i wstrzymanie prac przez rząd austriacki – prace wznowiono w 1773 r.

⁴² Wiązało się to z zagrożeniem likwidacji klasztoru w czasie reform józefińskich, zob. M. C z u b a, *Kościół i klasztor...*, s. 10-11.

Omawiany obiekt w ogólnym swoim zarysie odpowiada przepisom, jakie nakładały na nowe fundacje Konstytucje. Kościół zbudowany został na planie prostokąta, jednonawowy, z nieco węższym prezbiterium zakończonym prostą ścianą, za którą znajduje się chór zakonny⁴³. Pierwsze odstępstwo wcześniej wzniesionych świątyń kapucyńskich można jednak zauważyć już na planie kościoła. Dotychczas kościoły kapucyńskie na ziemiach polskich miały szereg mniejszych lub większych kaplic umieszczonych po bokach nawy, w Krośnie kaplice te zastąpiły nisze, w których umieszczono ołtarze. Zapewne wpływ na to miały przemiany stylowe i pojawiający się wówczas klasycyzm⁴⁴. Podobny wydzźwięk mogą mieć podziały architektoniczne wprowadzone we wnętrzu – to jest pilastry o jońskich kapitelach lub gzymsy.

Kolejne, pewnego rodzaju odstępstwo stanowi fasada, posiadająca dla odmiany mnóstwo elementów czysto barokowych mimo tego, że w okresie jej wznoszenia styl ten powoli zanika. Jest to fasada dwukondygnacyjna, jednoosiowa. Podstawowym elementem dekoracyjnym dolnej kondygnacji są monumentalne pilastry o jońskich kapitelach, sięgających wygiętego półkoliście gzymsu. Natomiast głównym elementem zdobniczym górnej kondygnacji są niewielkie woluty zwieńczone wazonami. Całość wieńczy trójkątny przyczółek z dolną częścią wygiętą na wzór gzymsu.

Brazowo-biała zazwyczaj kolorystyka wnętrza kościołów kapucyńskich, została zakłócona w Krośnie wprowadzeniem polichromii. Malowidła wykonane zostały w 1809 roku przez Smuglewicza i Józefa Andrzeja Kucharskiego. Polichromia pokrywa niemal całą powierzchnię ścian kościoła, chóru muzycznego i chóru zakonnego. Podkreślająca podziały architektoniczne kompozycja utrzymana jest w ciepłej gamie barw. Są to głównie ornamenty, takie jak girlandy czy iluzjonistyczne formy architektoniczne wzbogacone stiukami przypominającymi motyw owocu granatu. Stosowanym wielokrotnie obramieniem są motywy stylizowanych liści akantu i liści wawrzynu, a także kwiaty. Pomiędzy tymi elementami wszechobecne wydają się być putta

⁴³ F. Stolorz, E. Śnieżyńska-Stolorzowa, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, seria nowa, t. 1: *województwo krośnieńskie*, z. 1: *Krosno, Dukla i okolice*, Warszawa 1977, s. 89-93.

⁴⁴ S. Lorentz, A. Rottermund, *Klasycyzm w Polsce*, Warszawa 1984, s. 30-39; J. A. Mrozek, *Architektura klasycyzmu*, [w:] *Sztuka świata*, t. 8, Warszawa 2000, s. 41-65.

wśród obłoków. Motyw obłoków, miał na celu nie tylko umiejscowienie przedstawień w scenerii nieba, ale i podkreślenie iluzjonizmu oraz częściowe zatarcie architektoniczne ramy. Jedyne dwie sceny figuralne umieszczone zostały nad chórem muzycznym. Jest to przedstawienie Chrystusa Upadającego po Krzyżem oraz Sąd Piłata. Obydwie sceny, w swojej kolorystyce i kompozycji posiadają wyraźne cechy klasycyzmu. Gruntowne omówienie polichromii krośnieńskiego kościoła jest jednak utrudnione. Z uwagi na liczne przermalowania i odnowy malowidła zatraciły swój pierwotny charakter⁴⁵.

Na koniec kilka słów o części mieszkalnej krośnieńskiego klasztoru. Jego budowę rozpoczęto wraz z kościołem. Przedstawia sobą klasyczny model kapucyńskich zabudowań klasztornych. Trzy dwukondygnacyjne skrzydła wraz z bryłą kościoła tworzą czworobok, okalający wewnętrzny dziedziniec. Należy zaznaczyć, że w połowie XX wieku dokonano znacznej przebudowy wnętrza części mieszkalnej. Znikły małe, tradycyjne cele zakonne a w ich miejsce pojawiły się „prze-stronne pokoje zakonne”. Podobne prace remontowo-budowlane przeprowadzono w innych klasztorach kapucyńskich. Część pierwotnej koncepcji budowlanej kapucyńskiej pozostała. Prosty korytarz prowadzi z chóru zakonnego do refektarza sąsiadującego z kuchnią, nad chórem znajduje się biblioteka, pozostawiono klasyczną w budownictwie kapucyńskim klatkę schodową prowadzącą do chóru zakonnego.

Przeciągająca się w latach budowa klasztoru wycisnęła jednak piętno na samej jego bryle. Skrzydło północno-zachodnie, dobudowane dopiero w 1853-1854 roku staraniem o. Józefa Krzysika, mimo tego, iż opiera się na planach o. Bartha posiada odmienny wątek murów, inną ich grubość i nieco inne wykończenie elewacji (pozostawione zostały bez nałożenia tynków). Zmiany te nie wynikały jednak z potrzeby przerobienia gotowych planów, a zaistniały raczej ze względu na zmieniające na przestrzeni lat techniki wykonawcze⁴⁶.

* * *

---

⁴⁵ M. C z u b a, *Kościół i klasztor...*, s. 22-24.

⁴⁶ Tamże, s. 20-22.

Cechy budownictwa kapucyńskiego podkreślające duchowość i tradycję Zakonu Kapucynów dostrzec można nie tylko w pierwszych fundacjach na ziemiach polskich, ale i w klasztorach wznoszonych na przełomie XVIII i XIX wieku, czego jasnym przykładem jest zespół klasztorny w Krośnie. Utrzymanie jednolitego stylu architektonicznego było możliwe nie tylko dzięki rygorystycznym przepisom, ale i żywej tradycji. Nie znaczy to oczywiście, że wszystkie kościoły kapucyńskie są identyczne. Owszem, posiadają charakterystyczne cechy wyróżniające, jednak tradycja wznoszenia zespołów klasztornych według „zwyczaju ojców kapucynów”⁴⁷, przetrwał w nich przez kolejne stulecia.

Bibliografia

- Antologia Mistyków franciszkańskich*, red. S. Kafel, t. 3, Warszawa 1987.
- Bartczakowa A., *Kościół Kapucynów*, Warszawa 1982.
- Bartoszewski G., *Przybycie kapucynów do Polski oraz terytorialny i personalny rozwój zakonu w latach 1681-1810*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Polsce. 1681-1981*, Zakroczym-Warszawa-Kraków 1987.
- Bogdanowski J., *Polskie ogrody ozdobne*, Warszawa 2000.
- Budziarek M., *Kapucyni w Lublinie dzieje klasztoru w latach 1721-1864*, Warszawa Lublin 1996.
- Charageat M., *Sztuka Ogródów*, Warszawa 1978.
- Chrzanowski T., *Kapucyni a sztuka*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Krakowie. 1695-1995. Księga pamiątkowa*, red. J. Marecki, Kraków 1997.
- Colombas G. M., *Abito religioso. L'abito monastico*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, red. G. Pelliccia, G. Rocca, t. 1, Roma 1974.
- Czuba M., *Kościół i klasztor oo. Kapucynów w Krośnie*, „Biblioteka krośnieńska”, z. 11, Krosno 1996.
- Fre G., *Architettura cappuccine in Emilia e in Romagna*, [w:] *I Cappuccini in Emilia-Romagna Storia di una presenza*, red. G. Pozzi, P. Prodi, Bologna 2002.
- Gerlach P., *De architectuur der Capucijnen*. „Franciscaans Leven”, R. 38:1955, z. 3.
- Giacomelli A., *Problemi economici, questua e impegno sociale*, [w:] *I I Cappuccini in Emilia-Romagna Storia di una presenza*, red. G. Pozzi, P. Prodi, Bologna 2002.

---

⁴⁷ M. Topińska, *Budownictwo kapucynów...*, s. 211.

- Gross R., *Dlaczego czerwień jest barwą miłości*, Warszawa 1990.
- Hani J., *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków 1998.
- Hani J., *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków .
- Hermanowicz W., *Monografia architektury kościoła oo. kapucynów p.w. Św. Piotra i Pawła w Lublinie*, „Rocznik Humanistyczny”, R. 18:1970, z. 5.
- Hodor K., *Ogrody klasztorne i ich rola w kształtowaniu tkanki urbanistycznej miasta Krakowa*, [w:] *Historyczne i współczesne ogrody w krajobrazie miasta*, red. A. Mitkowska, K. Hodor, K. Łakomy, Kraków 2012.
- Hummerich W., *Kapuzinerarchitektur in den rheinischen Ordensprovinzen*, Mainz 1987.
- Jastrzębski A. A., Duchniewski F. J., *Część historyczna*, [w:] *Katalog polskich prowincji ojców kapucynów*, Rzym-Warszawa 1979.
- Konstytucje Braci Mniejszych Serafickiego Ojca Franciszka świętego Kapucynów, aprobowane i potwierdzone od Urbana VIII papieża. Z włoskiego na polski język wytłumaczone*, Kraków 1733.
- Krasucka B., *Sztuka kapucyńska*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000.
- Krenz M., *Średniowieczna symbolika wirydarzy klasztornych*, Kraków 2005.
- L'abito religioso*, Roma 1977.
- Lichaczow D., *Poezja ogrodów. O semantyce stylów ogrodowo-parkowych*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991.
- Lorentz S., Rottermund A., *Klasycyzm w Polsce*, Warszawa 1984.
- Łoziński B., *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa 1998.
- Majdecki L., *Historia Ogrodów*, Warszawa 1981.
- Marecki J., *Architektura i wystrój klasztorów kapucyńskich*, [w:] *Zakon Braci Mniejszych Kapucynów na Dolnym Śląsku i we Wrocławiu*, Wrocław 1996.
- Marecki J., *Kościół i klasztor kapucynów w Krakowie*, Kraków 1995.
- Marecki J., *Zakony w Polsce*, Kraków 2000.
- Miłobędzki A., *Zarys dziejów architektury w Polsce*, Warszawa 1963.
- Mrozek J. A., *Architektura klasycyzmu*, [w:] *Sztuka świata*, t. 8, Warszawa 2000.
- Nadolski B., *Ambona. Historia, znaczenie, symbolika*, Kraków 2008.
- Okoń M., *Krosno*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002.
- Prejs R., *Kapucyni*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000.
- Rotter L., *Habit franciszkański na przykładzie wybranych wspólnot męskich i żeńskich*, „Zeszyty sądecko-spiskie”, t. 4:2009.
- Rotter L., *Ubiór czy kostium. Znaczenie i funkcja strojów zakonnych*, Kraków 2015.
- Sarna W., *Kościół i klasztor reguły św. Franciszka na ziemiach polskich*, z. 1, Kraków 1891.
- Sobieraj M., *Fundatorzy kapucyńskich klasztorów w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Krakowie. 1695-1995. Księga pamiątkowa*, red. J. Marecki, Kraków 1997.

Stolot F., Śnieżyńska-Stolotowa E., *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, seria nowa, t. 1: województwo krośnieńskie, z. 1: *Krosno, Dukla i okolice*, Warszawa 1977.

Szafrąńska M., *Wirydarz – słowo, forma, treść*, „Teki Komisji Urbanistyki i Architektury”, t. 27, Kraków 1995.

Topińska M., *Budownictwo kapucynów w Polsce w świetle konstytucji i tradycji zakonu*. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, R. 19:1974, z. 3.

LUCYNA ROTTER

**THE ARCHITECTURE, INTERIOR DESIGN AND SYMBOLISM
OF CAPUCHIN MONASTERIES EXEMPLIFIED
BY THE MONASTERY IN KROSNO**

Abstract

The Order of Capuchin Friars Minor originated in 1525 as the result of the reform initiated by Fr. Matteo da Basico. Almost from the beginning of its existence the Capuchins developed a certain noticeable art style, characteristic for the monasteries they built, in which the church's and the monastery's architecture as well as the interior design, painting, sculpture or craft were subjected to strict rules. Maintaining a uniform architectural style was possible not only through rigorous rules but also through live tradition. Capuchin architecture by its very distinct semantic feature emphasises the spirituality and tradition of the Order.

Translated by Hanna Rybkowska

